

Πρὸς ταῦτα παρετήρησα ἄλλοτε, ὅτι ἡ εἰκασία αὕτη μὲ φαίνεται βεβιασμένη, καὶ ὅτι οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι ἐνόμισαν, ὅτι ὁ ἥλιος ἐν καιρῷ τῆς δύσεως, ἢ ὁ Ἀπόλλων, ὑπάγει καὶ ἀναπαύεται τὴν νύκτα εἰς τὰ βασίλειά του, καὶ, ὡς θεὸς καὶ βασιλεὺς, βασιλεύει ἀλλ' ἐνδέχεται νὰ ἐλέγετό ποτε ἀντὶ τοῦ δύει καὶ ἔδυσε βαθυλεύει καὶ ἐβυθύλευσε, ἐκ τοῦ βαθυλεύω ἀπὸ τὸ βαθὺς, βαθυλός. ("Ἐπιτετα συνέχεια.")

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΕΩΣ (*).

Μόνη ἡ μετάνοια δύναται νὰ ἀθωώσῃ ἐνδειξις δὲ μετανοίας ἢ ὁμολογία τῆς πράξεως. Ἡ ἐξομολογήσις λοιπὸν εἶναι σχεδὸν σύγχρονος τῇ ἀνθρωπείᾳ κοινωνίᾳ.

Ἐξωμολογοῦντο ἐν πᾶσι τοῖς μυστηρίοις τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Σαμοθράκης. Ἀναφέρεται δὲ ἐν τῷ βίῳ τοῦ *Μάρκου Ἀνρηλίου*, ὅτι, ὅτε ἠδύοκκισε νὰ μετάρχη τῶν Ἑλευσινίων μυστηρίων, ἐξωμολογήθη ἐνώπιον ἱεροφάντου, ἂν καὶ ἡ ἐξομολόγησις δὲν τῷ ἐχρησίμευε παντάπασιν.

Ἄλλ' ἡ τελετὴ αὕτη ἦτο καὶ λίαν σωτηρία καὶ λίαν ἐπικίνδυνος· διότι τοιαύτη ἡ τύχη πάντων τῶν ἀνθρωπείων θεσμῶν. Τίς ἀγνοεῖ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Σπαρτιάτου, ἐκείνου, ὃν ἱεροφάντης τις ἤθελε νὰ πείσῃ νὰ ἐξομολογηθῇ; «Πότερον οὖν σοῦ τοῦτο κελεύσαντος ἢ τῶν θεῶν τοῦτο δεῖ ποιεῖν; ἐπηρώτησε. Φαμένου δὲ, τῶν θεῶν· Σὺ τοίνυν, ἔφη, ἐκποδῶν μοι κατὰσθηθι, κἀκείνοις ἐρῶ, ἐὰν πυνθάνωνται.» (Πλουτάρχ. Ἀποφθέγμ. Λακωνικά.)

Καὶ εἶναι μὲν δύσκολον νὰ ὀρίσῃ τις τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἡ πράξις αὕτη καθιερώθη παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, τοῖς πολλοῖς ἱεροῦς θεσμοῖς παρὰ τῶν γειτόνων αὐτῶν παραλαβοῦσιν, ἀλλ' ἡ Μισχνά, ἡ συλλογὴ αὕτη τῶν Ἰουδαϊκῶν νόμων (1), λέγει, ὅτι συγχάκις ἐξωμολογοῦντο θέτοντες τὴν χεῖρα ἐπὶ μόσχου, τῷ ἱερεὶ ἀνήκοντος· ἡ πράξις αὕτη ἐκαλεῖτο *ἐξομολόγησις τῶν μόσχων*.

Ἐπίσης λέγεται ἐν τῇ Μισχνά (2), ὅτι πᾶς εἰς θάνατον καταδικασθεὶς, ἐξωμολογεῖτο ἐνώπιον μαρτύρων ὀλίγων πρὸ τῆς ἐκτελέσεως ἐν τόπῳ ἀπομακρυσμένῳ. Καὶ εἰ μὲν ἤρθάνετο ἐαυτὸν ἔνοχον, ἔλεγεν: *Ὁ Θεὸς μου πάντα τὰ ἀνομήματά μου*

(*) Ἡ ἐνωτέρω διατριβὴ γραφεῖσα, ὡς ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῆς ἐξάγεται, ὑπὸ τοῦ φιλοσκόμματος Βολταίρου κατὰ ἱησοῦτεον κατακρίναντος τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, εἶναι κατὰ τοῦτο περίεργος, ὅτι ἐξελέγχει τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐγένετο ἡ ἐξομολόγησις ἐν τῇ Δύσει, χρησιμεύουσα καὶ αὕτη ὡς ὄργανον τῆς ἀστονομίας. Κατ' εὐτυχίαν παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις εὐδέποτε τὸ μυστήριον τοῦτο ἐξετράπη τοῦ θείου αὐτοῦ σκοποῦ. Σ. Π.

(1) Μισχνά, τόμος 6', σελὶς 394. (2) Τόμος 8', σελὶς 134.

ἐξαλειψάτω· εἰ δὲ ἀθῶον: Ὁ Θεὸς μου πάντα τὰ ἀνομήματά μου ἐξαλειψάτω, πλὴν ἐκείνου, δι' ὃ κατηγοροῦμαι.

Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς, τῆς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων *ἐξελασμός παρηγυρικός* (1) καλουμένης, οἱ εὐσεβέστατοι τῶν Ἰουδαίων ἐξωμολογοῦν ἀλλήλους, τὰ ἀμαρτήματα αὐτῶν διεξερχόμενοι. Ὁ ἐξομολογῶν δηλαδὴ ἀπήγγελλε τρεῖς δεκατρεῖς λέξεις τοῦ οὐ ψαλμοῦ, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ τὸν ἀριθμὸν τριάκοντα ἐννέα· ἐν τῷ διαστήματι δὲ τούτῳ ἑμαστίγιου τριάκοντα καὶ ἐννεάκις τὸν ἐξομολογούμενον, ὅστις πάλιν ἀπέδιδε τὰς μαστιγώσεις ἐκ διαδοχῆς, μεθ' ὃ ἐξώφλου. Λέγεται, ὅτι ἡ τελετὴ αὕτη ὑφίσταται εἰσέτι.

Προσῆρχοντο σωρηδὸν ἵνα ἐξομολογηθῶσι παρὰ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἕνεκα τῆς φήμης τῆς ἀγιότητός του, ὡς ἤρχοντο ἵνα βαπτισθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ ἐκ τοῦ δικαίου βαπτίσματος, κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος· ἀλλ' οὐδαμοῦ εὐρίσκομεν ὅτι ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ἑμαστίγιου τριάκοντα καὶ ἐννεάκις τοὺς παρ' αὐτοῦ ἐξομολογούμενους.

Ἡ δὲ ἐξομολόγησις κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους δὲν ἦτο μυστήριον, τοῦθ' ὅπερ ἐκ πολλῶν λόγων ἀποδεικνύεται. Καὶ κατὰ πρῶτον, ἡ λέξις *μυστήριον* ἦτο τότε ἄγνωστος. Οἱ χριστιανοὶ παρέλαβον τὴν ἐξομολόγησιν ἐκ τῶν ἱερῶν θεσμῶν τῶν Ἰουδαίων καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν μυστηρίων τῆς *Ἰσίδος* καὶ τῆς *Δήμητρος*. Οἱ Ἰουδαῖοι ἐξωμολογοῦντο ἐνώπιον τῶν ἑταίρων αὐτῶν, ἐπίσης δὲ καὶ οἱ χριστιανοί. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἐφάνη καταλληλότερον νὰ ἀντρεθῇ τὸ δικαίωμα τοῦτο τοῖς ἱερεῦσι· διότι πᾶς ἱερὸς θεσμὸς καὶ πᾶσα τελετὴ καθιερώθη προϊόντος τοῦ χρόνου.

Ἐπὶ Κωνσταντίνου ἐξωμολόγησαν κατὰ πρῶτον δημοσίᾳ τὰ δημόσια σφάλματά του.

Κατὰ δὲ τὸν πέμπτον αἰῶνα μετὰ τὸ σχίσμα *de Novatus* παρεδέχθησαν τοὺς πνευματικούς, ἵνα ἀποδοκιμάσωσι τοὺς ἐν τῇ εἰδωλολατρείᾳ ταχθέντας. Ἀλλ' ἡ ἐξομολόγησις αὕτη ἐνώπιον τῶν πνευματικῶν ἱερέων ἐχαλαρώθη ἐπὶ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου (2). Γυναικὸς τινος δημοσίως ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνώπιον τοῦ πνευματικοῦ κατηγορηθείσης, ὡς ἐχούσης μετὰ τοῦ διακόνου σχέσεις ἀθεμίτους, τοσαῦτα σκάνδαλα καὶ τοσοῦτος θόρυβος ἠγέρθη ἐν τῇ πόλει ἐκ τῆς ἀδιακρισίας ταύτης (3), ὥστε ὁ Νεκτάριος ἐπέτρεψε πᾶσι τοῖς πιστοῖς νὰ μεταλαμβάνωσιν ἄνευ ἐξομολογήσεως, μὴ ἀκούοντες εἰμὴ τὴν συνείδησίν των. Τούτου δ' ἕνεκεν Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ τὸν Νεκτάριον διαδεχθεὶς, λέγει τῷ λαῷ ἐν τῷ ἐβδόμῳ λόγῳ αὐτοῦ· «Ἐξομολογεῖσθε

(1) Συναγωγὴ Ἰουδαϊκὴ, κεφ. ΔΕ'.

(2) Σωκράτης, βιβλ. 8'. Σωζόμενος, βιβλ. ζ'.

(3) Τῶνόντι, πῶς ἡ ἀδιακρισία αὕτη ἤθελε προξενήσῃ κοινὸν σκάνδαλον, ἐὰν ἦτο μυστικὴ;

δικηκεῶς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· δὲν παρουσιάζω ὑμᾶς ἐπὶ θεάτρου μετὰ τῶν συνεταίρων ὑμῶν, ἵνα ἀποκαλύψω αὐτοῖς τὰ ὑμέτερα ἀμαρτήματα. Ἐπιδείξατε τῷ Θεῷ τὰς πληγὰς ὑμῶν, αἰτοῦντες παρ' αὐτοῦ τὰ φάρμακα· ὁμολογήσατε τὰ παραπτώματα ὑμῶν τῷ μὴ μεμφομένῳ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Ματαίως ἀποκρύπτετε αὐτὰ ἀπὸ τοῦ τὰ πάντα γινώσκοντος κλπ.»

Ἰσχυρίζονται τινες, ὅτι ἡ αὐτήκοος ἐξομολόγησις (1) ἤρξατο ἐν τῇ Δύσει περὶ τὸν ἑβδόμον αἰῶνα, ὑπὸ τῶν ἀσβιάδων καθιερωθεῖσα, οἵτινες ἀπήτησαν νὰ ἔρχωνται δις τοῦ ἔτους οἱ μοναχοὶ τῶν πρὸς ἐξομολόγησιν πάντων τῶν ἀμαρτημάτων αὐτῶν, ἐφευρόντες μάλιστα καὶ τὸν ἐξῆς τύπον: *Ἀπολύω σε ὁσὼ δόγματι καὶ ἔχεις ἀνάγκη.* Ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι ἤθελον σέβασθαι μᾶλλον τὸ ὑπέρτατον Ὄν καὶ δικαιότερον ἤθελον πράττει λέγοντες: *Ἄς συγχωρήσῃ γὰρ τε σὰ καὶ τὰ ἐμὰ ἀμαρτήματα!*

Τὰ δ' ἐκ τῆς ἐξομολογήσεως ἀγαθὰ εἰσὶν, ὅτι κατώρθωσε μικροὶ τινες κλέπτει νὰ ἀποδώσῃσι τὰ παρ' αὐτῶν κλαπέντζα· ἀφ' ἑτέρου τὰ ἐξ αὐτῆς κακὰ, ὅτι ἐνίστατο κατὰ τὰς τῶν ἐθνῶν ταραχὰς ἠνάγκασε τοὺς ἐξομολογουμένους νὰ στασιάζωσι καὶ νὰ καθίστανται αἰμοχαρεῖς. Οἱ ἱερεῖς τῶν Γουέλφων (2) δὲν ἔδιδον ἄφεσιν ἀμαρτημάτων τοῖς Γιβελίνους (3), καὶ οἱ ἱερεῖς τῶν Γιβελίνων ἐφρόντιζον νὰ μὴ συγχωρῶσι τοὺς Γουέλφους.

Ὁ σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας Λενέτ ἀναφέρει ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασί του, ὅτι τὸ κατορθώσαν ἐν Βουργουνδίᾳ νὰ διεγείρῃ τοὺς λαοὺς ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Κονδέ, δεσμίου κρατουμένου ἐν Βινσένναις ὑπὸ τοῦ Μαζαρίνου, ἦν ἡ εἰσαγωγή ἱερέων ἐν τοῖς ἐξαγορευτηρίοις (4). Πρέπει νὰ ὁμιλήσῃ τις περὶ αὐτῶν ὡς περὶ κυνῶν λυσσαλέων, ἀφοῦ ἠδύναντο νὰ ὑποδαυλίζωσι τὴν λύσσαν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἐν τῷ μυστηριώδει τόπῳ τοῦ ἐξαγορευτηρίου.

Ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Βαρκελώνης οἱ μοναχοὶ ἠρνήθησαν νὰ ἀπολύσωσι τὰς ἀμαρτίας πάντων ὅσοι ἔμενον πιστοὶ Φιλίππῳ τῷ Δ'.

Ἐν δὲ τῇ τελευταίᾳ ἐπαναστάσει τῆς Γενούης προέλεγον εἰς πάσας τὰς συνειδήσεις, ὅτι δὲν ὑπῆρχε σωτηρία ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀναλαμβάνοντος τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Αὐστριακῶν.

Τὸ σωτήριο τοῦτο φάρμακον μετεβλήθη πάντοτε εἰς δαλητήριον. Οἱ δολοφόνοι τῶν Σφόρζων, τῶν Μεδίκων, τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἀραουσίονος, τῶν βασι-

λέων τῆς Γαλλίας προητοιμάσθησαν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν φρικαλέων τούτων κκουργημάτων διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐξομολογήσεως.

Ἐπίσης Δουδοβικός ὁ ΙΑ', ἡ Βρινβιλλιέρ, ἐξομολογοῦντο συχνάκις, ὡς οἱ λαίμαργοι, οἱ πίνοντες φάρμακα, ἵνα ἐρεθίσωσι τὴν ὄρεξίν των.

Ἀποκάλυψις τῆς ἐξομολογήσεως.

Ὁ Ζωριγνῆ καὶ ὁ Βαλθαζάρ Ζεράρ, οἱ δολοφόνοι οὗτοι τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λύρηλιωνος Γουλιέλμου τοῦ Α', ὁ δομινικανὸς Ἰάκωβος ὁ Κλήμης, ὁ Ἰωάννης Σατέλ, ὁ φεϋλλάντος (1) Ραβαγιακ, καὶ πάντες οἱ ἐπίλοιποι δολοφόνοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐγκλημάτων αὐτῶν ἐξομολογήθησαν. Διότι ὁ φανατισμὸς τῶν οἰκτρῶν ἐκείνων αἰώνων ἐπὶ τοσοῦτον εἶχεν αὐξήσῃ, ὥστε ἡ ἐξομολόγησις δὲν ἦτο εἰμὴ πληρεστέρα τις ὑπόσχεσις πρὸς τὴν τοῦ κκουργήματος διάπραξιν· καθίστατο δὲ ἱερά ἐκ τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ ἐξομολόγησις εἶναι τι μυστήριον.

Αὐτὸς οὗτος ὁ Στράδης λέγει, ὅτι Jaurigni non ante facinus aggredi sustinuit quam expiatam poxis animam apud dominicanum sacerdotem coelesti pane firmaverit. *Ὁ Ζωριγνῆ δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν πράξιν ταύτην ἄνευ τῆς δια τοῦ ἐπουρανίου ἄρτου ἰσχυροποιήσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, τῆς καθαριωθείσης παρὰ τοὺς πόδας δομινικανοῦ τιτος.*

Παρατηρεῖται ἐν τῇ ἀνακρίσει τοῦ Ραβαγιακ, ὅτι ὁ ἄθλιος οὗτος, ἐξερχόμενος τῶν φεϋλλάντων καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ταχθῇ ἐν τοῖς Ἰησουίταις, ἀπειτάθη πρὸς τὸν Ἰησουίτην Ὁδριγνῆ· ὅτι, ἀφοῦ ὠμίλησεν αὐτῷ περὶ πολλῶν φασμάτων, ἅτινα εἶχεν ἰδεῖ, ἔδειξε τῷ Ἰησουίτῃ ἐκείνῳ μάχαιραν, ἐφ' ἧς ἦσαν ἐγκεχαραγμένα καρδία καὶ σταυρὸς, εἰπὼν τοὺς ἐξῆς λόγους: *Ἡ καρδία αὕτη δηλοῖ, ὅτι ἡ καρδία τοῦ βασιλέως πρέπει νὰ ὀδηγηθῇ πρὸς τὸν κατὰ τῶν ἐνωμότων (2) πόλεμον.*

Ἰσως ἂν ὁ Ὁδριγνῆ οὗτος εἶχεν ἀρκετὸν ζῆλον καὶ σύνεσιν, ὥπως εἰδοποίησεν τὸν βασιλέα περὶ τῶν λόγων ἐκείνων, ἵσως ἂν κατήγγελλε τὸν ἀπαγγεῖλαντα αὐτοῦ ἀνθρώπον, ὁ κάλλιστος τῶν βασιλέων δὲν ἤθελε δολοφονηθῆ.

Τῇ 30 Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1610, τρεῖς μετὰ τὸν θάνατον Ἐρρίκου τοῦ Δ' μῆνας, Ἐρρίκου τοῦ Δ', οὐ τινος αἱ πληγαὶ διέμενον πρόσφατοι ἐν ταῖς καρδίαις πάντων τῶν Γάλλων, ὁ Σερβέν, οὐ τινος ἡ μνήμη εἶναι εἰσέτι ἐνδοξος, ἐξητήσατο νὰ ὑπογράψωσι τὰ ἐξῆς τέσσαρα ἄρθρα·

1. Ὅτι ἡ σύνοδος εἶναι ἀνωτέρα τοῦ πάπα.

(1) Σ. Μ. Μοναχὸς ἐκ τοῦ τάγματος τοῦ ἀγ. Βερνάρδου.

(2) Σ. Μ. Huguenots = ἐνώμιοι. Περιφρονητικὴ ἐπίκλησις τῶν Καλθινιστῶν.

(1) Σ. Μ. Εἶδος ἐξομολογήσεως παρὰ τοῖς Κεθολικοῖς.

(2) Σ. Μ. Οἱ ἐν Ἰταλίᾳ τοῦ παππικοῦ κόμματος ἄλλοτε ὀπαδοί, οἵτινες ἀντεπολιτεύοντο τοὺς Γιβελίνους.

(3) Σ. Μ. Φατρία ὑπὲρ τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ κατὰ τῶν τοῦ παππικοῦ κόμματος, ἀκμάσασα ἐν τῷ ΙΒ', ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνι.

(4) Σ. Μ. Μέρος ἔπου καθημέρος ὁ ἱερεὺς ἐξομολογεῖ, confessionnal.

2. Ὅτι ὁ πάπας δὲν δύναται νὰ ἀφαιρέσῃ οὐδὲν τῶν δικαιωμάτων τοῦ βασιλέως διὰ τοῦ ἀφορισμοῦ.

3. Ὅτι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὑπόκεινται, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, κατὰ πάντα τῷ βασιλεῖ.

4. Ὅτι ἱερεῖς, γινώσκων ἐκ τῆς ἐξομολογήσεως συνωμοσίαν κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ κράτους, ὀφείλει νὰ ἀποκαλύπτῃ αὐτὴν τοῖς ἀρχοῦσι.

Τῇ 22 ἡ σύγκλητος ἐξέδωκε ψήφισμα, δι' οὗ ἀπηγόρευε τοῖς Ἰησουίταις νὰ διδάσκωσι τὴν νεολαίαν, πρὶν ὑπογράψωσι τὰ τέσσαρα ταῦτα ἄρθρα. Ἀλλ' ἡ Αὐλὴ τῆς Ρώμης ἦν τότε τόσο ἰσχυρὰ, ἡ δὲ τῆς Γαλλίας τόσο ἀσθενὴς, ὥστε τὸ ψήφισμα τοῦτο κατέστη ἀνωφελές.

Γεγονὸς ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ἡ αὐτὴ Αὐλὴ τῆς Ρώμης, ἡ μὴ θελήσασα νὰ ἀποκαλύπτωσι τὴν ἐξομολόγησιν, προκειμένου περὶ τῆς ζωῆς τῶν μοναρχῶν, ἠνάγκαζε τοὺς ἐξομολογητὰς νὰ καταμπνύωσι τοῖς ἱεροδίκαις ἐκείνοις, οὓς αἱ παρ' αὐτῶν ἐξομολογούμενοι ἠτιῶντο ἐν τῇ ἐξομολογήσει, ὅτι δῆθεν ἀπεπλάνησαν ἢ διέφθειραν αὐτάς. Παῦλος ὁ Δ', Πιὸς ὁ Δ', Κλήμης ὁ Η', Γρηγόριος ὁ ΙΕ' διέταξαν τὰς ἀποκαλύψεις ταύτας (1). Ἦν δὲ τοῦτο παγίως σφόδρα ἐνοχλητικὴ τοῖς τε ἐξομολογηταῖς καὶ ταῖς ἐξομολογουμέναις. Καθίστων τὸ μυστήριον ἀρχαῖον συκοφαντιῶν, μάλιστα δὲ καὶ ἱεροσυλιῶν. Διότι κατὰ τοὺς ἀρχαίους κανόνας, πρὸ πάντων δὲ κατὰ τὴν σύνοδον τοῦ Λατράνου ἐπὶ Ἰννοκεντίου τοῦ Γ', πᾶς ἱερεὺς ἀποκαλύπτων ἐξομολογήσιν τινα, οἷα δὴ ποτε φύσεως οὔσαν, καθαιρεῖσθω καὶ εἰς διηνεκῆ φυλάκισιν καταδικαζέσθω.

Ἀλλ' ὑπερ χεῖρον, τέσσαρες πάπαι, ἐν τῷ δεκάτῳ ἕκτῳ καὶ δεκάτῳ ἐβδόμῳ αἰῶνι, τὴν καταγγελίαν ἀμαρτήματος ἀκολασίας διατάξαντες, ἀπηγόρευσαν τὴν τῆς ἀνθρωποκτονίας. Ἄν δὲ γυνὴ ὁμολογήσῃ ἐν τῷ μυστηρίῳ ἐνώπιον Καρμηλίτου, ὅτι ἀπεπλάνηθη ὑπὸ Κορδελιέρου, ὁ Καρμηλίτης ὀφείλει νὰ καταγγεῖλῃ τὸν Κορδελιέρον. Καὶ ὁ φανατικὸς δολοφόνος, νομίζων ὅτι διὰ τοῦ φόνου τοῦ ἡγεμόνος του εὐαρεστεῖ τῷ Θεῷ, προσέρχεται ἵνα συμβουλευθῇ τὸν πνευματικὸν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου τῆς συνειδήσεως· ὁ πνευματικὸς ἄρα καθίσταται ἱερόσυλος, ἂν σώσῃ τὴν ζωὴν τοῦ μονάρχου του.

Ἡ ἀλλόκοτος καὶ φρικαλέα αὕτη ἀντίφρασις εἶναι οἰκτρὰ συνέπεια τῆς διηνεκοῦς ἀντιθέσεως, τῆς πρὸ τασούτων αἰώνων μεταξὺ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν νόμων ὑφισταμένης· καὶ ὁ πολίτης πιέζεται ἐν μυρίαῖς περιπτώσεσι μεταξὺ τῆς ἱεροσυλίας καὶ τοῦ ἐγκλήματος τῆς ἐσχάτης προδοσίας· ἐντούτοις οἱ κανόνες τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ εἰσὶ

τεθαμμένοι ἐν τῇ ἀβύσσῳ, ἐξ ἧς εἰσέτι δὲν ἐξήχθησαν.

Ἡ ἀπόκρισις τοῦ Ἰησουίτου Κοτῶν πρὸς Ἑρρίκον τὸν Δ' θέλει διαρκέσαι πλειότερον τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν. Θέλεις ἄρα γε μοὶ ἀποκαλύψει τὴν ἐξομολόγησιν ἀνθρώπου ἀποφασίτατος νὰ μὲ δολοφονήσῃ; *Ὁὐχι, πλην θέλω ταχθῆ μεταξὺ σοῦ καὶ ἐκείνου.*

Πλὴν ἀλλ' ὅμως δὲν ἐμιμήθησαν πάντοτε τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρὸς Κοτῶν. Διότι ὑπάρχουσιν ἐν τισὶ χώραις μυστήρια τοῦ Κράτους ἄγνωστα τῷ κοινῷ, καὶ μεταξὺ τῶν μυστηρίων τούτων πρωταγωνιστοῦσιν αἱ ἀποκαλύψεις τῶν ἐξομολογήσεων. Ὅθεν γινώσκουσι δι' ὑποβλήτων πνευματικῶν τὰ μυστικὰ τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς. Πνευματικοὶ δὲ τινες, ἵνα τὸ συμφέρον μετὰ τῆς ἱεροσυλίας συμβιβάσωσι, μεταχειρίζονται παράδοξόν τι τέχνασμα. Δὲν λέγουσι δηλαδὴ ἀκριβῶς ὅ,τι ὁ ἐν τῇ φυλακῇ εἶπεν, ἀλλ' ὅ,τι δὲν εἶπεν. Ἐπιφορτισθέντες π. χ. νὰ μάθωσιν, ἂν κατηγορούμενός τις ἔχει ὡς συνεργὸν Γάλλον ἢ Ἴταλόν, λέγουσι τῷ ἐπιφορτίσαντι αὐτούς· Ὁ ἐν τῇ φυλακῇ ὤμοσεν, ὅτι οὐδεὶς Ἴταλὸς γινώσκει τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ. Ἐκ τούτου λοιπὸν συμπεραίνουσιν, ὅτι εἶναι ἔνοχος ὁ ὑπόπτος Γάλλος.

Ἴδου τί λέγει ὁ Βωδὲν ἐν τῷ συγγράματί του τῆς δημοκρατίας (1): «Ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ ἀποκρύπτηται, ἂν ἀνεκαλύφθῃ, ὅτι ὁ ἔνοχος συνώμοσε κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ μονάρχου ἢ ὅτι συνέλαβεν ἀπλῶς τὸν σκοπόν. Εὐγενεὺς τινος τῆς Νορμανδίας ἐξομολογήθεντος ἐνώπιον ἱερομονάχου, ὅτι ἠθέλησε νὰ φονεύσῃ τὸν βασιλέα Φραγκίσκον τὸν Δ', ὁ ἱερομόναχος ἐπληροφόρησε τὸν βασιλέα, ὅστις παρέπεμψε τὸν εὐγενῆ ἐνώπιον τοῦ παρλαμέντου, ὑπερ κατεδίκασεν αὐτὸν, ὡς μοὶ ἀνέπτυξε τὴν ὑπόθεσιν ὁ Κ. Κανάγε, δικηγόρος ἐν τῷ παρλαμέντῳ.»

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ άρθρου τούτου ὑπῆρξε σχεδὸν αὐτόπτης ἀποκκλύψεως σπουδαιοτέρως καὶ περιεργοτέρως.

Εἶναι λοιπὸν γνωστὸν, ὅτι ὁ Ἰησουΐτης Δώβεντον εἶναι ὁ προδότης Φιλίππου τοῦ Δ', βασιλέως τῆς Ἰσπανίας, οὗ ὑπῆρχε πνευματικὸς. Ὁ Ἰησουΐτης ἐκεῖνος ἔνεκα πολιτικῆς κάκιστα ἐννοουμένης ἐνόμισεν, ὅτι ὄφειλε νὰ καταγγεῖλῃ τὰ μυστικὰ τοῦ παρ' αὐτοῦ ἐξομολογουμένου εἰς τὸν δούκα τῆς Ὀρλεάν, ἀντιβασιλέα τοῦ Κράτους, καὶ λίαν ἀπρόνως πράξας ἔγραψε πρὸς τὸν δούκα ἐκεῖνο, ὅπερ δὲν ἔπρεπεν οὐδὲ διὰ ζωῆς κἂν νὰ εἶπῃ. Ὁ δούξ τῆς Ὀρλεάν ἔπεμψε τὴν ἐπιστολὴν τῷ βασιλεῖ τῆς Ἰσπανίας· καὶ ὁ Ἰησουΐτης ἐξορισθεὶς ἀπέθανε μετὰ τινα χρόνον. Τὸ δὲ γεγονὸς τοῦτο εἶναι ἀληθέστατον (2).

(1) Τὸ σύνταγμα Γρηγορίου τοῦ ΙΕ' εἶναι τῆς 30 Ἀυγούστου 1623. Ἴδετε τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ἰησουΐτου Δόβεργνῆ, ἂν δὲν προτιμᾶτε νὰ συμβουλευθῆτε τὸν Βουλαιρ.

(1) Βιβλίον Δ', κεφάλαιον Ζ'.

(2) Ἰδὲ ἐπιτομὴν τοῦ αἰῶνος Λουδοβίκου τοῦ ΙΕ', σελ. 16.

Δὲν ὀρίζεται ῥητῶς κατὰ τίνας περιπτώσεις πρέπει νὰ γίνηται ἡ ἀποκάλυψις τῆς ἐξομολογήσεως· διότι, ἂν μὲν ὠρίζετο, ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνηται προκειμένου περὶ τοῦ ἐγκλήματος τῆς ἐσχάτης προδοσίας, ἤθελεν εἶσθαι εὐκολον νὰ ἐπεκταθῇ ἐπὶ πολὺ τὸ ἐγκλημα τοῦτο τῆς καθοσιώσεως καὶ νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ λαθρεμπορίου τοῦ ἄλατος καὶ τῆς βύσσου (τουλπάνι), ἀφοῦ τὸ ἐγκλημα τοῦτο βλάπτει ἀκριβῶς τοὺς βασιλεῖς. Καὶ ταῦτα μὲν προκειμένου περὶ ἐγκλήματος ἐσχάτης προδοσίας κατ' ἀνθρώπων· ἀλλὰ κατὰ μείζονα λόγον ἤθελεν εἶσθαι ἀνάγκη νὰ ἀποκαλύπτονται τὰ ἐγκλήματα καθοσιώσεως κατὰ τῆς θεότητος, τοῦθ' ὕπερ ἠδύνατο νὰ συμβαίη καὶ ἐπὶ τῶν ἐλαχίστων σφαλμάτων, ὡς π. χ. ἐπὶ ἀπουσίας ἀπὸ τοῦ ἑσπερινοῦ ἢ ἀπὸ τῶν χειρετισμῶν.

Ἦθελεν εἶσθαι λοιπὸν λίαν σπουδαῖον καὶ δύσκολον νὰ ὀρισθῶσιν ἐπιτυχῶς αἱ ἐξομολογήσεις, αἵτινες ἔπρεπε νὰ ἀποκρύπτονται· ἀλλ' ἔτι πλέον τοιαύτη τις διάκρισις ἤθελεν εἶσθαι καὶ λίαν ἐπικίνδυνος. Πόσα δὲν πρέπει νὰ διερευνῶνται!

Ὁ Πόντας λέγει, ὅτι ἐπ' οὐδεμιᾶ περιπτώσει δὲν πρέπει νὰ ἀποκαλύπτηται ἡ ἐξομολόγησις. Ἐντούτοις τὰ παρλαμέντα ἀπεφάσισαν τὸ ἐναντίον. Τίτι νὰ πιστεύσωμεν; Τῷ Πόντα, ἢ τοῖς φύλαξι τῶν νόμων τοῦ βασιλείου, τοῖς ὑπὲρ τῆς ζωῆς τῶν βασιλέων καὶ τῆς σωτηρίας τοῦ Κράτους ἐπαγρυπνοῦσιν; (1).

Οἱ λαϊκοὶ καὶ αἱ γυναῖκες ὑπῆρξαν πνευματικοί;

Ὡσπερ κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον οἱ λαϊκοὶ ἐξωμολόγουν ἀλλήλους, οὕτω καὶ κατὰ τὸν νέον διετήρησαν ἐπὶ μακρὸν τὸ δικαίωμα τοῦτο δυνάμει συνθεσίας. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τούτου ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν τὸν περίφημον Ζουανβίλλ, διαρρήδην λέγοντα, ὅτι ὁ τοῦ σταύλου κόμη (2) τῆς Κύπρου ἐξωμολογήθη ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ἄφεσιν συμφῶνως τῷ δικαίωμάτι του.

Ὁ ἅγιος Θωμᾶς γράφει τὰ ἐξῆς ἐν τῇ Ἐπιτομῇ αὐτοῦ (3): *Confessio ex defectu sacerdotis laico facta sacramentalis est quodam modo. Ἡ πρὸς λαϊκὸν ἐξομολόγησις ἐν ἑλλείψει ἱερέως εἶναι ὀριστικῆ κατὰ τινὰ τρόπον.* Παρατηρεῖται δ' ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Βουργυνδοφάρου (4) καὶ ἐν τῷ κανόνι ἀγνώστου τινός, ὅτι αἱ μοναχαὶ ἐξωμολογοῦντο τὰ βαρύτερα τῶν ἀμαρτημάτων αὐτῶν ἐνώπιον τῆς ἡγουμένης. Ὁ κανὼν τοῦ ἁγίου Δονάτου (5) διατάσ-

σει, αἱ μοναχαὶ νὰ ἀποκαλύπτωσι τρίς καθ' ἑκάστην τὰ ἀμαρτήματα αὐτῶν τῇ ἡγουμένη. Οἱ κανόνες τῶν βασιλέων ἡμῶν (1) λέγουσιν, ὅτι πρέπει νὰ ἀπαγορευθῇ ταῖς ἡγουμέναις τὸ δικαίωμα, οὔτινος ἀντιποιούνται, ἐναντίον τοῦ ἔθους τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας, τοῦ εὐλογεῖν καὶ ἐπιθέτειν χεῖρας· τὸ δὲ σημεῖον τοῦτο, σημαίνον ἄφεσιν, ἀνγγέλλει ἡμῖν τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἀμαρτιῶν. Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μάρκος ἐρωτᾷ τὸν Βαλσαμῶνα, Ἕλληνα κανονικὸν ἐνδοξον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἂν ὀφείλουσι νὰ ἐπιτρέψωσι ταῖς ἡγουμέναις νὰ ἐξομολογῶσι, καὶ ὁ Βαλσαμῶν ἀπαντᾷ ἀρνητικῶς. ἔχομεν δὲ καὶ ἐν τῷ κανονικῷ δικαίῳ κανόνα τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ', διατάσσοντα τοῖς ἐπισκόποις Βαλάνς καὶ Βύργου ἐν Ἰσπανίᾳ νὰ ἀπαγορεύσωσιν εἰς τινὰς ἡγουμένας τὸ εὐλογεῖν τὰς μοναχὰς αὐτῶν, τὸ ἐξομολογεῖν αὐτάς καὶ δημοσίᾳ διδάσκειν. «Ἄν καὶ, λέγει (2), ἡ εὐλογημένη παρθένος Μαρία ἦν ἀνωτέρα πάντων τῶν ἀποστόλων κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ὑπόληψιν, ἐντούτοις οὐχὶ αὐτῇ ἀλλὰ τοῖς ἀποστόλοις ἐνεπιστεύθη ὁ Σωτὴρ τὰς κλεῖς τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν.»

Τὸ δικαίωμα τοῦτο ἦν τοσοῦτον ἀρχαῖον, ὥστε εὐρίσκωμεν αὐτὸ καθιερωμένον ἐν τοῖς κενόσι τοῦ Ἁγίου Βασιλείου (3). Συγχωρεῖ λοιπὸν οὗτος τὰς ἡγουμένας νὰ ἐξομολογῶσι τὰς μοναχὰς αὐτῶν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ ἱερέως.

Ὁ πατὴρ Μαρτίνος ἐν τοῖς ἱεροῖς θεσμοῖς τῆς ἐκκλησίας (4), συμφωνῶν, ὅτι αἱ ἡγουμέναι ἐξωμολόγουν ἐπὶ πολὺν χρόνον τὰς μοναχὰς αὐτῶν, προσθέτει, ὅτι ἦσαν τοσοῦτον περίεργοι, ὥστε ἀνεφάνη ἡ ἀνάγκη νὰ ἀφαιρεθῇ ἀπ' αὐτῶν τὸ δικαίωμα τοῦτο.

Ἐντούτοις ὁ πρόην ἱησοῦίτης Νουῆττ ὀφείλει νὰ ἐξομολογηθῇ καὶ νὰ μετανοήσῃ, οὐχὶ διότι ὑπῆρξεν εἰς τῶν ἐπιστημοτέρων ἀμαθῶν τῶν ρομπνάντων χάρτην, ἐπειδὴ τοῦτο δὲν εἶναι ἀμάρτημα· οὐχὶ διότι ἀπεκάλεσε πλάνας ἀληθείας αἱ ἡγνοῖ, ἀλλὰ διότι ἐκπτηγόρησε μετὰ τῆς κτηνωδεστερας ἀναιδεΐας τὸν συγγραφέα τοῦ ἀρθρου τούτου, ἀποκαλέσας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ *ρακά* καὶ ἀρνηθεὶς πάντα τὰ γεγονότα ταῦτα καὶ πολλὰ ἄλλα, περὶ ὧν οὐδὲ λέξιν κἄν ἐγίνωσκε. Κατέστη ἔνοχος τῆς γείννης τοῦ πυρός· πλὴν πρέπει νὰ ἐλπίσωμεν, ὅτι θέλει αἰτήσῃ συγγνώμην παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τὰς μεγίστας ἀνοησίας αὐτοῦ· δὲν ζητοῦμεν τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ.

Ἐξητάσθη ἐπὶ μακρὸν χρόνον διὰ τί τρεῖς ἄνδρες ἀρκούντως ἐνδοξοὶ ἐν τῷ μικρῷ τούτῳ τεμαχίῳ τοῦ

(1) Ἰδὲ Πόνταν ἐν τῷ ἀρθρῳ Πνευματικοί.

(2) Σ. Μ. Ἀξίωμα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς.

(3) Μέρους τρίτον, σελίς 253, ἔκδοσις Λουγδεύου 1738.

(4) Μαβίλ: Κεφ. Β' καὶ Π'.

(5) Κεφ. ΚΓ'.

(1) Βιβ. ἀ. Κεφ. Οσ'.

(2) C. Nova X. Extra de pœnit' et remiss.

(3) Τόμος Β', σελίς 453.

(4) Τόμος Β', σελίς 39.

κόσμου, ὅπου συνειθίζεται ἡ ἐξομολόγησις, διὰ τὴν ἀπέθανον ἄνευ τῆς τελείσεως αὐτῆς. Εἰσὶ δὲ οὗτοι ὁ Πάπας Λέων ὁ Ι΄, ὁ Πελισσὼν καὶ ὁ καρδινάλιος τοῦ Bois.

Ὁ καρδινάλιος οὗτος διέταξε νὰ ἀνοιχθῇ τὸ πτερόν του διὰ τοῦ σμιλίου τῆς Πειρονίας· ἀλλ' ἠδύνατο νὰ ἐξομολογηθῇ καὶ νὰ κοινωνήσῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων πρὸ τῆς ἐγχειρήσεως ταύτης.

Ὁ Πελισσὼν, διαμαρτυρούμενος μέχρι τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του, μετήλλαξε δόγμα, ἵνα γείνη εἰσηγητὴς ἐν τῷ Συμβουλίῳ τῆς Ἐπικρατείας καὶ ἀπολαμβάνῃ προνομίων τινῶν.

Ὁ δὲ Πάπας Λέων ὁ Ι΄ τοσοῦτον ἐνησχολεῖτο περὶ τὰ κοσμικὰ, ὅτε αἰφνιδίως κατελήφθη ὑπὸ τοῦ θανάτου, ὥστε δὲν ἐπρόφθασε νὰ φροντίσῃ περὶ τῶν πνευματικῶν.

Περὶ τῶν γραμματίων τῆς ἐξομολογήσεως.

Ἐν ταῖς χώραις τῶν διαμαρτυρομένων ἐξομολογοῦνται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐν δὲ ταῖς τῶν καθολικῶν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Διότι οἱ διαμαρτυρούμενοι λέγουσιν, ὅτι δὲν δύναται τις νὰ ἀπατήσῃ τὸν Θεόν, ἐνῶ δύναται νὰ εἴπῃ ὅ,τι θέλει ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδέποτε ἐξετάζομεν τὰς θρησκευτικὰς διαμάχας, δὲν ἐπεβαίνομεν εἰς τὴν ἀρχαίαν ταύτην φιλονεικίαν. Ἄλλως τε τῆς ἡμετέρας φιλολογικῆς κοινωνίας συγκροτουμένης ἐκ καθολικῶν καὶ διαμαρτυρομένων, ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τῶν γραμματίων συγκρατουμένων, δὲν πρέπει αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἐριθεὶς νὰ ἐνσπείρωσιν ἐν αὐτῇ ζιζάνια.

Ἀρχούμεθα λοιπὸν εἰς τὴν περίφημον ἀπάντησιν τοῦ Ἑλλήνος ἐκείνου, περὶ ἧς ὠμιλήσαμεν ἤδη: «Πότερον οὖν σοῦ τοῦτο κελεύσαντος ἢ τῶν θεῶν τοῦτο δεῖ ποιεῖν; ἐπηρώτησε. Φαμένου δὲ τῶν θεῶν· Σὺ τοίνυν, ἔφη, ἐκποδῶν μοι κατάστρεθι, κάκεινοὶς ἐρῶ ἐὰν πυνθάνωνται.»

Ἐν τῇ Ἰταλίᾳ καὶ ταῖς παπικαῖς χώραις πάντες ἄνευ διακρίσεως ὀφείλουσι νὰ ἐξομολογῶνται καὶ νὰ μεταλαμβάνωσι. Καὶ ἂν ἔχεις ἀμαρτίας ὑπερμεγέθεις, ἔχεις καὶ τοὺς προέδρους τοῦ πνευματικοῦ δικαστηρίου τῆς Ῥώμης καρδινάλιους, οἵτινες ἀπολύουσιν αὐτάς. Ἄν δὲ ἡ ἐξομολόγησίς σου δὲν ἔχει ἀξίαν, σὺ εὐθύνεσαι. Σοὶ δίδεται λοιπὸν εὐθηνὰ πιστοποιητικὸν ἐντυπον, δι' οὗ δύνασαι νὰ μεταλάβῃς, ῥίπτονται δὲ τὰ πιστοποιητικὰ ταῦτα ἐν κιβωρίῳ οὗτος εἶναι ὁ κανὼν.

Τὰ γραμμάτια ταῦτα τὰ τῷ κομιστῇ πληρωτέα δὲν ἦσαν γνωστὰ ἐν Παρισίῳ, ὅτε περὶ τὸ 1750 ἔτος ἀρχιεπίσκοπός τις τῶν Παρισίων ἐφεῦρεν εἶδος πνευματικῆς τραπέζης πρὸς ἐξολόθρευσιν τοῦ ἰανсениσμοῦ, καὶ θρίαμβον τοῦ διατάγματος Unigenitus. Ὅθεν ἠθέλησε νὰ ἀρῶνται τὸ εὐχέλαιον καὶ

νὰ μὴ ἐπιτρέπωσι τὴν μετάληψιν τῶν ἀχράντων μυστηρίων εἰς τοὺς ψυχορραγοῦντας, τοὺς μὴ ἐπιδεικνύοντας γραμματίον ἐξομολογήσεως, παρ' ἱερέως, εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς δικτάξεις ὑπέικοντος, ὑπογεγραμμένου.

Ἀλλὰ ταῦτα πράττοντες, ἤρνοῦντο τὰ μυστήρια εἰς τὰ ἐννέα δέκατα τῶν Παρισίων. Ματαίως ἔλεγον τῷ ἀρχιεπισκόπῳ: Σκέφθητι τί πράττεις· διότι ἡ τὰ μυστήρια ταῦτα χρησιμεύουσιν ἵνα μὴ κολασθῇ τις, ἢ δύναται τις νὰ σωθῇ ἄνευ αὐτῶν διὰ τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδος, τῆς ἀγάπης, τῶν ἀγαθῶν ἔργων καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Ἄν δύναται τις νὰ σωθῇ ἄνευ τῆς μεταλήψεως ταύτης, τὰ γραμματίά σου εἰσὶν ἀνωφελῆ. Ἄν τὰ μυστήρια εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖα, κολάζεις πάντας ἐκείνους, εἰς οὓς ἀρνεῖσαι αὐτά· καταδικάζεις λοιπὸν εἰς τὸ πῦρ διὰ παντὸς ἐξκοσίας ἢ ἐπτακοτίας χιλιάδας ψυχῶν, ὑποπιθεμένου, ὅτι θέλεις ζῆσαι ἐπὶ μακρὸν, ἵνα θάψῃς αὐτάς. Ἡ πράξις αὕτη εἶναι βιαία· καταπράυνον τὸν θυμόν σου καὶ ἄφες νὰ ἀποθνήσκῃ ἕκαστος ὅπως δύναται.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος δὲν ἀπεκρίνετο εἰς τὸ δίλημμα τοῦτο, ἀλλ' ἐπέμενε. Ἐντούτοις εἶναι ἀποτρόπαιον νὰ μεταχειρίζηται τις τὴν θρησκείαν ὡς βασανιστήριον τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ πρέπει νὰ χρησιμεύῃ ὡς παρηγορία αὐτῶν. Ὅθεν τὸ παρλαμέντον, εἰς ὃ ὑπάγεται ἡ ἀνωτάτη ἀστυνομία, ἰδὼν τὴν κοινωνίαν τεθοροθημένην, ἀντέταξεν ὡς συνειθίζεται, διατάξεις κατὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων ἐγκυκλίων. Ἀλλ' ὁ ἐκκλησιαστικὸς κανονισμὸς δὲν ὑπεχώρει ἐνώπιον τῆς νομίμου ἐξουσίας. Ὡς ἐκ τούτου ἐδέησε νὰ μεταχειρισθῇ ἡ Ἀρχὴ τὴν βίαν καὶ νὰ πέμψῃ ἀστυνομικοὺς ὑπαλλήλους, ὥστε νὰ ἐξομολογηθῶσιν οἱ Παρισινοὶ νὰ μεταλάβωσι καὶ νὰ ταφῶσιν, ὅπως ἤθελον κρίνει κατάλληλον.

Ἐκ τῆς ἄκρας ταύτης γελοιότητος, ἣτις ἦν πρωτοφανής, τὰ πνεύμασα ἠρεθίσθησαν· ἐστασίασεν ἡ αὐλή, ὡς εἰ ἐπρόκειτο περὶ τινος μεγάλου δημοσιῶνου ἢ παραιτήσεως ὑπουργοῦ. Τὸ βρασίλειον συνεταράχθη. Τὸ δὲ ζήτημα, εἰ καὶ παρεμπύπτον, τοσοῦτον διεστράφη, ὥστε πάντα τὰ μέλη τοῦ παρλαμέντου ἐξωρίσθησαν, τοῦθ' ὅπερ καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος αὐτὸς ἐπαθεν ἐπὶ τέλους.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὰ γραμμάτια ταῦτα τῆς ἐξομολογήσεως ἠδύναντο νὰ διεγείρωσι πόλεμον ἐμφύλιον ἐν ταῖς προγενεστέροις χρόνοις, ἀλλ' ἐν τοῖς ἡμετέροις δὲν ἐγέννησαν εὐτυχῶς εἰμὴ πολιτικούς περισπασμούς. Διότι τὸ φιλοσοφικὸν πνεῦμα, ἂν αὐτὸ τὸ λογικὸν, κατέστη παρὰ τοῖς χρηστοῖς ἀνθρώποις τὸ μόνον ἀντίδοτον τῶν ἐπιδημίων τούτων ἀσθενειῶν. (*Ἐκ τῶν τοῦ Βολταίρ.*)